

Cuprins

Abrevieri.....	9
Prefață. Valeriu STOICA și Dreptul civil - prof. univ. dr. Marian NICOLAE	13

I. DELIMITĂRI TEORETICE

10 ani de la intrarea în vigoare a Codului civil – învingerea scepticismului	41
Dreptul material la acțiune în materia drepturilor reale principale.....	55
Imprescriptibilitatea dreptului material la acțiunea în constatarea nulității absolute a unui act juridic: o soluție discutabilă.....	94
Tot ce nu este interzis este permis sau tot ce nu este permis este interzis? (jocul permisiunilor, al comenzilor și al interdicțiilor în dreptul privat și în dreptul public)	103
Considerații comparative privind noțiunile de bună-credință, diligență, eroare, dol, fraudă, rea-credință, vinovăție (intenție și culpă).....	129
Structura juridică a drepturilor omului ca drepturi subiective	180
Ce sunt datele cu caracter personal?	185
Noțiunea de <i>bun incorporal</i> în dreptul civil român	192
Despre puterea de reprezentare	236
Au terții un veșmânt logic comun în Codul civil?	263

II. DREPTURILE REALE PRINCIPALE

1. Articole publicate sub imperiul Codului civil din 1864.....	323
Admisibilitatea acțiunii în constatare cu privire la drepturile constructorului asupra clădirii edificate pe terenul altei persoane.....	325
Momentul în care se naște dreptul de accesiune imobiliară artificială (I)	333
Noțiunea juridică de patrimoniu	340
Drepturi patrimoniale atipice.....	381
Posesia ca stare de fapt protejată juridic (I)	400
Posesia ca stare de fapt protejată juridic (II)	419
Servitutea legală de trecere	453

Limite judiciare stabilite în interes privat, în materie imobiliară, în cadrul raporturilor de vecinătate	463
Drepturile reale și drepturile de creanță.....	470
Dreptul de proprietate publică.....	482
Dreptul de uzufruct	532
Proprietatea condițională.....	578
Coproprietatea obișnuită în lumina dispozițiilor legale actuale și a celor din proiectul Codului civil. Noțiune, principii și exercitare	591
Coproprietatea obișnuită în lumina dispozițiilor legale actuale și a celor din proiectul Codului civil. Obligațiile coproprietarilor și încetarea coproprietății obișnuite.....	617
Accesiunea mobilă	637
Actualitatea ocupațiunii – mod original de dobândire a dreptului de proprietate privată	649
Sensurile și tipologia accesiei.....	678
Accesiunea imobiliară naturală	691
Noțiunea juridică a dreptului de proprietate privată	712
Accesiunea imobiliară artificială (I)	738
Joncțiunea posesiilor.....	765
Accesiunea imobiliară artificială (II)	778
Dreptul de opțiune cu privire la uzucapiune	800
Uzucapiunea tabulară și uzucapiunea extratabulară	819
2. Articole publicate sub imperiul noului Cod civil	839
Corelația dintre dreptul public și dreptul privat în reglementarea dreptului de proprietate publică în Codul civil.....	841
Clauza voluntară de inalienabilitate	847
Patrimoniul de afecțiune – continuitate și reformă	869
Dreptul potestativ de uzucapiune imobiliară extratabulară.....	878
Domeniul de aplicare al procedurii privitoare la înscrierea drepturilor dobândite în temeiul uzucapiunii (art. 1.050-1.053 din Codul de procedură civilă)	892
Pot fi drepturile potestative exercitate abuziv?	911
Înscrierea posesiei în cartea funciară în cadrul înregistrării sistematice și al înregistrării sporadice.....	922

III. OBLIGAȚIILE CIVILE

1. Articole publicate sub imperiul Codului civil din 1864	943
Relația causală complexă ca element al răspunderii civile delictuale în procesul penal	945
Cu privire la posibilitatea rezoluțiunii unei convenții în cazul culpei ambelor părți	956
Aspecte privind rezoluțiunea promisiunii de vânzare-cumpărare într-un caz particular	967
Pactele comisorii exprese.....	973
Declarația unilaterală de rezoluțiune	991
2. Articole publicate sub imperiul noului Cod civil	1017
Înțelesul noțiunilor de rezoluțiune și reziliere în Codul civil român. Între dezideratul clarității și fatalitatea ambiguității	1019
Modurile de operare a rezoluțiunii și mecanismul declarației unilaterale de rezoluțiune	1031
Fundamentul rezoluțiunii și al rezilierii	1040
O lectură constituțională, dincoace și dincolo de legea dării în plată.....	1049
Utilitatea convențiilor cu privire la ordinea îndeplinirii creditorilor în raporturile de credit bancar	1075
Vinovăția, în forma culpei prezumate – condiție a rezoluțiunii și a rezilierii în reglementarea Codului civil	1088
Intenția de a încheia contractul, intenția de negociere, solicitarea de ofertă și oferta de a contracta: trepte ale voinței juridice în contractele cu formare progresivă.....	1102
Aspecte teoretice și practice privind domeniul de aplicare al leziunii ca viciu de consimțământ.....	1117
Comparație între contractul de cesiune a contractului și contractul de preluare a datoriei.....	1128
Index alfabetic.....	1145
Index autori	1169

Motto
Ceea ce se află sub denumirea, poate prea
pretențioasă, de știință a dreptului civil este
un demers intelectual fără sfârșit, o căutare
a modelului ideal de raport juridic civil
(Valeriu STOICA)

PREFAȚĂ

Valeriu STOICA și Dreptul civil

de prof. univ. dr. Marian NICOLAE

I. PRELIMINARII

Parafrazând un excelent romanist italian, Enzo Nardi, autorul, se pare, al celei mai bune versiuni italiene a Institutelor lui Gaius¹, a scrie o prefață la un manual și, *mutatis mutandis*, la o culegere de studii este inutil și deci inoportun, deoarece studenții n-o citesc, iar cei competenți, în speță juriștii, teoreticieni și practicieni, n-au nevoie s-o citească. Ar mai rămâne, poate, masteranzii și doctoranzii, dar și ei pot fi incluși tot în categoria juriștilor deja formați (ori inițiați).

Și, totuși, dând curs unei neașteptate și ultra onorante invitații de a prefața acest volum de excepție, un *verum selectum opus iuris civilis studiorum*, semnat de unul dintre marii noștri magiștri și civilști, dl ministru Valeriu STOICA, am să încerc o scurtă și, sper, cât mai fidelă prezentare a acestuia, chiar dacă sarcina nu este deloc ușoară, iar emoțiile și bucuria nespuse prilejuite cu această ocazie tind, în mod firesc, să mă copleșească și chiar să mă îngrijoreze în ceea ce privește posibilitatea ducerii la bun sfârșit a acestui demers insolit. Rămân însă pe deplin valabile cuvintele lui Nardi, deoarece culegerea de studii juridice a prof. STOICA nu are, evident, nevoie de nicio prezentare, mai ales de una făcută de altcineva decât autorul însuși.

Înainte de a prefața, în mod efectiv, acest impresionant volum, câteva cuvinte despre opera și personalitatea autorului sunt, fără îndoială, binevenite.

Astfel, în primul rând și înainte de toate, ne putem întreba, în anul de grație 2023, când nu peste puțin timp prof. STOICA va împlini frumoasa, nobila vârstă de 70 de ani, ce a făcut (și, de ce nu, ce mai poate face) Valeriu STOICA pentru dreptul civil? Răspunsul este simplu și fără echivoc. Într-adevăr, parcurgând numai fugitiv lista lucrărilor bibliografice la nivelul anului 2018², nu este nicio îndoială că eminentul civilist și-a pus, vizibil și puternic, amprenta inconfundabilă asupra dezvoltării dreptului civil, iar această amprentă provine de la o personalitate remarcabilă, inegalabilă, de o complexitate deconcertantă, respectiv de la o persoană cu o prodigioasă activitate profesională, culturală, literară, civică și, nu în ultimul rând, politică. Toate aceste aptitudini naturale multilaterale, pregătirea profesională multi-, inter- și trans-disciplinară

---

¹ Vide E. Nardi, *Istituzioni di diritto romano, A, Testi*, vol. I, ristampa emendata, Dott. A. Giuffrè Editore, Milano, 1986, p. III ("In un'opera didattica il discente non la legge e il competente non ne ha bisogno").

² Vide Lista lucrărilor științifice publicate (1981-2018), în vol. omagial „*In honorem* Valeriu Stoica. Drepturi, libertăți și puteri la începutul mileniului al III-lea” (ed. coord.: Marian Nicolae, Radu Rizoiu, Laura Toma-Dăuceanu), Ed. Universul Juridic, București, 2018, pp. XXI-XXVI. Între timp această listă s-a îmbogățit cu o suită întreagă de studii și articole, multe dintre ele excepționale, și care se regăsesc, în parte, în acest volum.

ireproșabilă, vastă și solidă cultură generală și de specialitate și-au pus, decisiv, pecetea asupra operei juridice, poate nu atât de vastă pe cât ar fi trebuit să fie, dar foarte densă, foarte coerentă și foarte solidă, cum vom vedea imediat, chiar din prezentarea volumului de față.

Astfel, pe lângă zecile de articole, studii, note și comentarii de practică judiciară, opera juridică a prof. STOICA cuprinde printre lucrările de referință, și trebuie și aici amintite, în primul rând, frumoasa teză de doctorat, *Rezoluțiunea și rezilierea contractelor civile*, Ed. All, București, 1997 (Premiul „Mihai Eliescu” al Uniunii Juriștilor din România), și, desigur, inegalabilul *opus magnum*, tratatul de drepturi reale principale – din păcate, neterminat –, editat în două volume impunătoare: *Drept civil. Drepturile reale principale*, I-II, Ed. Humanitas, București, 2004, 2006.

Ceea ce este de semnalat și deopotrivă de admirat este faptul că prof. STOICA a excelat și excelează în aria infinită și imposibil de acoperit a Dreptului civil, «le seul droit parfait» (*ius perfectum*), cum spune nespus de frumos, dar și foarte exact, Michel Villey.

Într-adevăr, ceea ce se cheamă „Dreptul civil” (*ius civile*) nu este un simplu drept, ci este dreptul comun (*ius commune*) și, mai ales, este însuși dreptul comun al societății civile (*civilis societatis ius commune*)³, i.e. al societății umane politic organizate⁴, dreptul care transcende diviziunea juridică internă artificială (în sens de arbitrară) drept public (*publicum ius*)/drept privat (*privatum ius*), dar și diviziunea juridică externă (eminamente politică) drept național/drept internațional, fiind, prin excelență, un drept transnațional, universalist și pluralist, apt să îmbrățișeze toate formele de manifestare și de acțiune ale individului și colectivităților umane de orice fel, după caz.

Și acest lucru este confirmat din plin de opera juridică a prof. STOICA.

Înainte de a jalona câteva repere ale unei opere juridice de excepție, aș dori să relev, în prealabil, două aspecte care cred că sunt utile pentru înțelegerea corectă a unei «*grande opera*» exemplare și, mai ales, pentru aprecierea acesteia la justa ei valoare, care, cred, că merită din plin.

Din punct de vedere *filosofico-politic*, se pare, prof. STOICA a cunoscut o interesantă (și poate naturală) „evoluție” în timp: de la o gândire pur liberală la una liberal-conservatoare⁵. O astfel de „evoluție” se vede și în lucrările juridice. Într-adevăr, cum voi încerca să exemplific, *opera iuridica* a prof. STOICA, pe de-o parte, este plină de elemente reformatoare, de noutate și deschidere, chiar de **ruptură**, uneori, cu tradiția civilă, și, pe de altă parte, este și rămâne bogată în elemente conservatoare, de constanță, de prezervare, și, deci, de continuitate, cu instituțiile clasice ale dreptului civil, formate și consolidate de-a lungul secolelor.

Cu alte cuvinte, în opera juridică a prof. STOICA, în lucrările de drept civil mai ales, noul și vechiul își dau mâna și, în chip fericit, trăiesc împreună chiar armonios.

Și acest lucru nici nu putea să fie altfel, întrucât, cum observa Alessandro Giuliani, dreptul, prin natura lui, și, mai cu seamă, dreptul civil, este o «esperienza giuridica collettiva» multiseclară, în care *traditio iuris* joacă și trebuie să joace un rol esențial. Este suficient să

³ Pentru Cicero, de altfel, dreptul (*ius*) – „forma inventata dai Romani” (A. Schiavone, *Ius, L'invenzione del diritto in Occidente*, Giulio Einaudi Editore, Torino, 2005) – este instrumentul specific de existență și subzistență al statului, inerent oricărei societăți civile (politice), ca formă de organizare a unei societăți umane (*societas hominum*). Vide Cicero, *De Re Publica*, I, 32, 49 in fine («*quid est enim civitas nisi iuris societas civium*»).

⁴ Vide M. Nicolae, *Drept civil. Teoria generală*, vol. I, *Teoria dreptului civil*, Ed. Solomon, București, 2017, nr. 1 sqq., p. 1 sqq.

⁵ Vide specialiter: V. Stoica, *Puterea – un rău necesar*, Ed. Alfa, București, 2002; V. Stoica, D.P. Aligică, *Provocări liberale*, Ed. Humanitas, București, 2003; *lidem, Reconstructia dreptei*, Ed. Humanitas, București, 2009.

amintim proiectele europene de unificare a dreptului privat, de elaborare a unui Cod civil european, ale cărui baze, fundamente, romane și canonice, sunt indiscutabile și pe deplin explicabile⁶.

Din punct de vedere **filosofico-juridic**, opera juridică este, cred, sub semnul următoarei devise, care a constituit, nu întâmplător, și *mottoul* volumului omagial din 2018⁷:

„Maximizarea libertății și siguranței individului este scopul ultim, suprem al dreptului”⁸ (s.n.).

Așadar, azi și mai ales azi, după secolul despotismelor absolute, dreptul trebuie să garanteze individului nu numai **libertatea** negativă și cea pozitivă despre care vorbește, în termeni excelenți, Sir Isaiah Berlin, ci și **securitatea** lui fizică, familială, profesională, economică etc., nu numai împotriva abuzurilor puterii publice, ci și contra vătămărilor cauzate de semenii săi.

Întrebarea care se pune este următoarea: Care este locul și rolul dreptului civil în asigurarea spațiului de libertate și de siguranță într-o societate liberă și democratică? În opinia prof. STOICA, răspunsul este nu numai firesc, propriu unui gânditor liberal autentic, ci și pe deplin edificator: dintre toate ramurile dreptului – aspect esențial –, dreptul civil este cel care asigură aceste deziderate vitale, deoarece, în cadrul trasat de legea fundamentală, *i.e.* de o Constituție esențialmente liberală și democratică:

„dreptul civil creează o ordine întemeiată pe libertate, pe siguranță, pe adevăr, pe dreptate și pe prosperitate. Este o ordine în care toate aceste valori se află în armonie și astfel se creează o ordine a frumuseții”⁹.

Revenind la conceptul fundamental de libertate, Libertatea individuală este, după cum se știe, o „cucerire” a epocii moderne, căci anticii¹⁰ nu au cunoscut-o, bucurându-se de anumite forme de libertate colectivă, de exercitare directă, în tot sau parte, a suveranității poporului în chestiuni de interes general, cum excelent arăta B. Constant, în celebrul său discurs din 1819, intitulat sugestiv *De la liberté des Anciens comparée à celle des Modernes*:

---

⁶ Vide, pentru referințe bibliografice, M. Nicolae, *Argumentum – Pentru refondarea și recuperarea eredității pierdute a dreptului civil*, în *Idem, Teoria generală*, I, cit. *supra* [nota 4], *specialiter*, pp. XLIII-XLIV, nota 61.

⁷ Vide AA.VV., *In honorem Valeriu Stoica...*, cit. *supra* [nota 2], p. VII.

⁸ V. Stoica, *Cuvânt înainte*, în „Drept civil. Drepturile reale principale”, vol. I, Ed. Humanitas, București, 2004, p. 10.

⁹ V. Stoica, *Despre Noul Cod civil, ordinea întemeiată pe libertate și frumusețea valorilor*, în PR nr. 11/2013, p. 18. Și când a făcut această descoperire – mai arată în același loc prof. STOICA –, s-a născut și pasiunea pentru dreptul civil, care nu a încetat să crească și să se intensifice în deceniile următoare (*ibidem*).

¹⁰ Vide totuși Florentinus (*Digesta* 1, 5, 4 pr.): «*Libertas est naturalis facultas eius quod cuique facere libet, nisi si vi aut iure prohibetur*» [Libertatea este facultatea naturală a fiecăruia de a face ceea ce îi place, afară numai dacă nu i se interzice ceva prin forță (vis) sau prin (norma de) drept]. Pentru amănunte, v. R. Cardili, *Il problema della libertà naturale in diritto romano*, in AA.VV., „*Liber amicorum* per Sebastiano Tafaro. L'uomo, la persona e il diritto” (a cura di Antonio Felice Uricchio, Maria Casola), t. I, Università degli Studi Aldo Moro, Cacucci Editore, Bari, 2019, p. 129 sqq.

«*La liberté individuelle, je le répète; voilà la véritable liberté moderne. La liberté politique en est la garantie; la liberté politique est par conséquent indispensable*»¹¹ (s.n.).

Deci, libertatea politică, în speță, libertatea poporului, este și trebuie să fie un mijloc, iar nu un scop!

Și, dacă este așa – și nu poate să nu fie așa, cel puțin într-o societate liberă și realmente democratică –, înseamnă că *nu* dreptul politic (sau „dreptul public”), ce garantează exercițiul libertății politice, drept prin excelență excepțional, poate și trebuie să primeze dreptul civil, ci invers, dreptul civil primează și deopotrivă legitimează însuși dreptul politic, *i.e.*, în termenii moderni, așa-zisul drept public (*ius publicum*)!

De altfel, chiar și pentru romani, cum spune Hermogenianus, întregul drept uman (*humanum ius*), indiferent de sorginea lui (jurisprudențială, consuetudinară, legislativă sau pretoriană), este făcut pentru oameni, iar nu pentru state și suveranii lor: *Hominum causa omne ius constitutum est*¹².

Și, cât privește scopul suprem al dreptului, pentru romani, spre deosebire de moderni, merită reamintit, acesta a fost (și ar trebui să fie și pentru noi) Justiția (Dreptatea)¹³, fiindcă dreptul pozitiv [*ius in civitate positum* (A. Trabucchi)] este un produs uman, o creație, desigur, rațională, iar nu închipuită, imaginară, fără legătură cu realitatea, iar ordinea instituită trebuie să fie și rămână justă și, prin definiție, să fie utilă întregii colectivități.

De unde celebra definiție celsiană: *ius est ars boni et æqui*¹⁴.

Și acest fapt nu este deloc străin prof. STOICA, relația dintre dreptate (*iustitia*) și drept (*ius*) fiind pe larg examinată de Domnia Sa în cadrul alocuțiunii speciale prilejuite de conferirea titlului de *Doctor honoris causa* al Universității de Vest din Timișoara (11 mai 2017): *Despre dreptate și imaginația juridică*¹⁵.

Revenind la opera juridică a prof. Valeriu STOICA, caracterizată, cum am spus, prin inovație fecundă, dar și prin tradiție (sau „conservatorism”, în sensul bun și fertil al termenului) naturală și benefică, aș dori să semnaliez, în continuare, câteva dintre contribuțiile esențiale și majore la dezvoltarea dreptului civil.

Mai întâi, ce este nou, **inovator**, în lucrările civile care poartă semnătura Valeriu STOICA?

Este vorba, desigur, de două domenii majore, fundamentale, ale dreptului civil: drepturile reale (dreptul bunurilor) și obligațiile civile (dreptul obligațiilor).

În domeniul **drepturilor reale**, sunt de semnalat, îndeosebi, *teoria proprietății rezolubile atipice*, recunoscută constructorului de bună-credință a unei lucrări edificate pe terenul altuia, amplu și definitiv argumentată în cel de-al doilea volum al celui mai valoros tratat român de

¹¹ B. Constant, *De la liberté des Anciens comparée à celle des Modernes*, 1819, p. 24 (disponibil la adresa https://academielibre.eu/wp-content/uploads/2016/02/%c5%92uvres_politiques_Constant-De_la_libert%c3%a9_des_Anciens_compar%c3%a9e_%c3%a0_celle_des_Modernes.pdf, ultima consultare: 19 mai 2023).

¹² Hermogenianus, *Digesta* 1, 5, 2.

¹³ Ulpianus, *Digesta* 1, 1, 10 pr.: «*Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuere [nu tribuens, ca în Iustiniani Institutiones 1, 1 pr. – M.N.]*». V., pentru amănunte și *ex plurimis*, F. Senn, *De la justice et du droit. Explication de la définition traditionnelle de la justice suivie d'une étude sur la distinction du ius naturæ et ius gentium*, Recueil Sirey, Paris, 1926.

¹⁴ Vide F. Gallo, *La definizione celsina del diritto nel sistema giustiniano e la sua successiva rimozione dalla scienza giuridica: conseguenze persistenti in concezioni e dottrine del presente*, in *Teoria e Storia del Diritto Privato*, III, 2010, p. 1 sqq.

¹⁵ Vide V. Stoica, *Despre dreptate și imaginația juridică*, în RRDP nr. 2/2017, p. 279 sqq.

drepturi reale principale¹⁶, *præcit.*, după ce în prealabil această teorie fusese elaborată în mai multe articole și studii anterior publicate și reluate în prezentul volum, cum vom vedea imediat.

În paranteză fie spus, am auzit pentru prima dată de ideea unei proprietăți rezolubile atipice, susținută direct de autor, la un seminar de drepturi reale din anul 1988, fiind la fel de surprins – scuzați comparația – precum în cazul ideii unui drept de proprietate mai absolut decât alt drept de proprietate, avansată în manualele din epocă pentru dreptul de proprietate socialistă de stat și, respectiv, pentru dreptul de proprietate socialistă cooperatistă.

Tot astfel, apropo de noțiunea de bun incorporeal în dreptul civil, amintim teza – discutabilă totuși – *naturii de bun incorporeal a drepturilor patrimoniale apropiate sub forma dreptului de proprietate sau a altor drepturi reale*, distinct de simpla apartenență la patrimoniul unei anumite persoane, precum titlurile de valoare, creanțele date în uzufruct, dreptul de proprietate, în formă tipică (când are ca obiect un bun corporal) sau atipică (când are ca obiect un bun incorporeal sau o universalitate), dreptul de superficie și dreptul de creanță, ca obiect al dreptului de ipotecă, dar și universalitățile juridice ca bunuri corporale (ex. masele patrimoniale succesoriale).

În domeniul **obligațiilor civile** (și nu numai civile), unde emblematică rămâne teza de doctorat dedicată *rezoluțiunii și rezilierii contractelor civile*, din 1997, *præcit.*, aș mai aminti înainte de toate, mai ales pentru implicațiile sale practice de-a dreptul colosale, ideea *executării silită în natură atipice a unui antecontract* (promisiuni de a contracta), cum e cazul antecontractului de vânzare-cumpărare, prin pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract¹⁷, idee, cum se știe, legiferată finalmente de Noul Cod civil (art. 1.279).

În sfârșit, dar fără a epuiza exemplele, **teoria drepturilor patrimoniale atipice** merită, de asemenea, să fie amintită, deoarece este în măsură să ofere o explicație convingătoare, chiar dacă nu exclusivă, a așa-numitelor situații juridice intermediare care nu sunt nici drepturi reale, nici veritabile drepturi de creanță: obligațiile reale (*propter rem* sau *ob rem*), obligațiile *scriptæ in rem* (opozabile și terților), drepturile reale asupra bunurilor corporale, dar și așa-zisele «drepturi potestative» sau «secundare».

În al doilea rând, cât privește **conservatorismul**, **rectius tradiționalismul**, și el prezent, cum am spus, în lucrările de drept civil ale prof. STOICA, el poate fi ilustrat prin multiple exemple, inclusiv prin formula, deja consacrată, „Noul Cod civil este vechiul Cod civil”¹⁸, pe care am luat-o de la început și în continuare o luăm ca pe o simplă metaforă¹⁹, foarte abilă, fără discuție, de a camufla realitatea juridică, formulată, așadar, din considerente tactice sau strategice, iar nicidecum din rațiuni strict obiective ori tehnice²⁰. Vom exemplifica gândirea civilă tradițională a eminentului nostru civilist cu două exemple mai recente:

¹⁶ Vide V. Stoica, *Drept civil. Drepturile reale principale*, vol. II, Ed. Humanitas, București, 2006, nr. 304, pp. 265-268.

¹⁷ Vide V. Stoica, Fl.-A. Baias, *Executarea silită a antecontractelor de înstrăinare a imobilelor în condițiile abrogării art. 12 din Decretul nr. 144/1958*, în *Dreptul nr. 3/1992*, p. 14 sqq.

¹⁸ Vide V. Stoica, *Noul vechi Cod civil*, în „*Drept civil. Drepturile reale principale*”, Ed. C.H. Beck, București, 2009, pp. XI-XIII.

¹⁹ Vide V. Stoica, *10 ani de la intrarea în vigoare a Codului civil – învingerea scepticismului*, în RRDP nr. 3-4/2021 („10 ani de aplicare doctrinară și jurisprudențială a Codului civil”), p. 17 sqq., și, respectiv, p. 41 sqq. (*hoc vol.*).

²⁰ Vide M. Nicolae, *Unificarea dreptului obligațiilor civile și comerciale*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 7 (*Argumentum*).

În domeniul **dreptului bunurilor**, prof. STOICA rămâne fidel tezei *personaliste* a patrimoniului, susținută de Aubry et Rau²¹, dar și teoriei savignyane a *posesiei* (cu cele două elemente: *animus* și *corpus*)²² –, așa-numită concepție subiectivă a posesiei, opusă celei zise obiective, susținută de Jhering (cu accentul pus pe elementul material al posesiei, care îl absoarbe, practic, și pe cel intențional) –, ambele poziții neputând fi respinse și, *a fortiori*, nici repudiate *in principio*, deoarece sunt și pot fi apărate cu argumente solide și credibile. Nu este însă cazul fiduciei din Noul Cod civil, care, reglementată după modelul fiduciei *à la française* – el însuși în prezent depășit –, iar nu după *trustul* anglo-american sau cel puțin după fiducia din Codul civil al provinciei Québec (Canada)²³, este și rămâne criticabilă.

Cât privește **dreptul obligațiilor**, aș aminti, pentru că e vorba de și de o reacție caldă, neconsumată și încă nereceptată de practica dreptului civil, teza necesității vinovăției (culpei), cel puțin prezumată, ca o condiție a rezoluțiunii (rezilierii) pentru neexecutarea fără justificare (*i.e.* culpabilă) a contractului, cum se va vedea în cele ce urmează.

Acestea sunt doar câteva dintre contribuțiile de excepție ale prof. Valeriu STOICA la dezvoltarea dreptului civil. Pentru a înfățișa conținutul și importanța acestor contribuții și, mai ales, pentru a face și un examen critic al acestora, este nevoie de un amplu studiu, dacă nu de o monografie (sau cercetare doctorală) și, de ce nu, de un seminar sau chiar mai multe seminare ori conferințe (simpozioane) speciale având o asemenea tematică.

II. DESPRE VOLUMUL „VALERIU STOICA. STUDII DE DREPT CIVIL”

A. Structura

Înainte de a încerca o scurtă radiografie a acestui impresionant volum, publicat prin grija Editurii Universul Juridic, este de remarcat faptul deloc minor că el nu conține și nici nu putea, de

²¹ Vide V. Stoica, *Drept civil. Drepturile reale principale*, vol. I, cit. *supra* [nota 8], nr. 1 sqq., p. 41 sqq.; *Idem*, *Drept civil...* (2009), cit. *supra* [nota 18], nr. 1 sqq., p. 3 sqq. Pentru fundamentarea teoriei patrimoniului, *Idem*, *Noțiunea juridică de patrimoniu*, în Supliment la PR nr. 1/2003, p. 177 sqq., respectiv p. 340 sqq. (*hoc vol.*).

²² Vide V. Stoica, *Drept civil. Drepturile reale principale*, vol. I, cit. *supra* [nota 8], nr. 48 sqq., p. 141 sqq.; *Idem*, *Drept civil...* (2009), cit. *supra* [nota 18], nr. 44 sqq., p. 46 sqq. Pentru dezvoltări, *Idem*, *Posesia ca stare de fapt protejată juridic (I)*, în C. Jud., nr. 4/2003, p. 134 sqq., respectiv p. 400 sqq. (*hoc vol.*); *Idem*, *Posesia ca stare de fapt protejată juridic (II)*, în C. Jud., nr. 5/2003, p. 111 sqq., respectiv p. 419 sqq. (*hoc vol.*). Rămâne de văzut dacă această poziție doctrinară va supraviețui, respectiv dacă va fi sau nu confirmată de așa-numitul „drept viu” (*ius vivens, diritto vivente, droit vif*), *i.e.* de către „dreptul judiciar (sau jurisprudențial)”. Recent, în dreptul civil italian, spre ex., Casația civilă, printr-un veritabil „revirement jurisprudențial”, a abandonat incertul criteriu al *animus possidendi*, ca fundament al posesiei, afirmând că “ciò che conta ai fini della configurabilità di un possesso *ad usucapionem* non è l'esistenza di un elemento (l'*animus*), giustamente considerato in dottrina «di incerta natura psichica o spirituale» (le «segrete intenzioni» dell'agente e che non trova alcun testuale riscontro nel dato positivo, quanto l'estrinsecazione oggettiva del potere di fatto esercitato sulla *res* in difetto di titolo legittimante l'attribuzione di un diritto sulla stessa” (Cass., 20 novembre 2020, n. 26521, *apud* Cr. Caricato, *Possesso e detenzione: Le incertezze dell'animus e la certezza del titolo*, in Rivista di diritto civile 4/2022, pp. 653-654, text și notele 2-6). Aceasta înseamnă că, *de iure condito*, în dreptul italian, în lipsa unui titlu care să legitimeze atribuirea unui drept asupra unui anumit lucru, în ceea ce privește „distincția dintre posesie și detenție trebuie să se renunțe la obscura sferă a intențiilor psihice sau spirituale ale agentului pentru a se concentra asupra exteriorizării obiective a puterii de fapt exercitate asupra *res*” (Cr. Caricato, *op. cit.*, p. 671), de unde și posibilitatea în practică – desigur, *ex nunc* – a unei delimitări nete și certe între cele două categorii fundamentale, proprii materiei dreptului bunurilor, dar, după cum se știe, îndelung disputate atât în doctrină, cât și în practică. Astfel, cel puțin pentru viitor, “mentre il possesso si concretizza in una situazione di fatto consistente in un potere esercitato dal possessore sulla cosa, la detenzione si caratterizza per essere una situazione di diritto” (*ibidem*) – s.n., M.N.

²³ Vide art. 1260-1298 C. civ. C.

altfel, să cuprindă toate lucrările juridice (articole, studii, note sau comentarii etc.) publicate de prof. STOICA de-a lungul unei lungi și strălucite cariere, ci numai pe cele selectate de autorul însuși, ca fiind socotite relevante sau importante din punct de vedere teoretic și/sau practic, și – aspect important – care pot constitui „repere” pe drumul gândirii eminentului civilist.

Într-adevăr, opera prof. STOICA, rod al unei activități de cercetare și creație realmente de excepție, se întinde pe o perioadă foarte lungă de timp, de cinci decenii, traversând două epoci și în care preocupările eminentului civilist au variat în timp de la probleme de drept penal sau de dreptul răspunderii civile la cele de dreptul bunurilor, dreptul obligațiilor și, nu în ultimul rând, de filosofie și teorie a dreptului în general, a dreptului civil în particular. Parcurgând acest lung răstimp și analizând atent și critic articolele și studiile de referință publicate, se poate observa cu relativă ușurință evoluția constantă a gândirii autorului, concomitent cu dobândirea unei viziuni proprii și foarte solide asupra dreptului în general, a dreptului civil în special.

Cronologic și strict descriptiv, am putea împărți cele cinci decenii de cercetare juridică și creație științifică remarcabile în trei perioade principale: *prima perioadă*, „de inițiere și formație” intelectuală și științifică, *i.e.* de cunoaștere, interpretare și reflecție asupra unor instituții ale dreptului civil (1981-1989); a *doua perioadă*, „de tranziție”, dacă se poate astfel numi, *i.e.* de analiză critică și pregătire a reformei dreptului civil (1990-2009); *in fine*, a *treia perioadă*, de „maturitate” intelectuală și științifică, *i.e.* de desăvârșire profesională, culminând cu încercarea – reușită – de fundamentare și interpretare a unor categorii și instituții fundamentale de drept civil, în lumina Noului Cod civil (2010-2023).

Am putea ilustra, cu titlu exemplificativ, cele trei perioade amintite prin anumite articole și studii fundamentale sau am putea urma drept fir conducător însăși sistematizarea făcută de prof. STOICA pentru acest volum selectiv de studii de drept civil. Întrucât lucrările cuprinse în volumul de față acoperă în cvasi-majoritatea lor ultimele două perioade de creație, existând de altfel o strânsă legătură între acestea – articolele și studiile critice pregătesc reforma dreptului civil, la care, cum bine se știe, prof. STOICA a contribuit în mod nemijlocit și decisiv, fiind de altfel responsabil cu redactarea Cărții a III-a, „Despre bunuri”, din viitorul Cod civil²⁴, în timp ce contribuțiile publicate după adoptarea Noului Cod civil pregătesc, explică și teoretizează instituțiile de drept civil în lumina reformei dreptului privat –, iar cele mai multe dintre aceste articole și studii sunt reunite în acest volum, mă voi referi în principal la lucrările selectate în prezentul volum.

Totuși, *hic et nunc*, nu ar putea fi omise și nereamintite câteva studii de referință, unele scrise în coautorat²⁵, care, prin virtutea lor științifică sau importanța lor practică deosebită, fac (sau ar trebui să facă) parte din bibliografia virtuală obligatorie pentru pregătirea și perfecționarea juridică a teoreticienilor și practicienilor dreptului.

În *primul rând*, trebuie cu siguranță amintite două studii care au reconfigurat interpretarea și aplicarea dispozițiilor de drept comun și ale legislației civile speciale în materia circulației juridice a terenurilor cu sau fără construcții: *Evoluția legislației privind circulația imobilelor*, în Dreptul nr. 6/1990, pp. 38-52 (în colaborare cu Corneliu Bîrsan); *Executarea silită a anteconstractelor de înstrăinare a imobilelor în condițiile abrogării art. 12 din Decretul nr. 144/1958*, în Dreptul nr. 3/1992, pp. 14-28 (în colaborare cu Flavius-Antoniou Baias), *præcit.*

²⁴ Cu privire la avaturile și „odiseea” Noului Cod civil (Legea nr. 287/2009), intrat în vigoare la 1 octombrie 2011, v. M. Nicolae, *Introducere (Scurte considerații asupra Noului Cod civil)*, în „Codex Iuris Civilis”, t. I, „Noul Cod civil. Ediție critică”, Ed. Universul Juridic, București, 2012, nr. 3 sqq., p. XXVI sqq.

²⁵ V., pentru o informare cvasicompletă, Lista lucrărilor științifice publicate (1981-2018), în vol. omagial „*In honorem Valeriu Stoica...*”, cit. *supra* [nota 2], pp. XXI-XXVI.

Apoi, merită amintit studiul privind natura juridică și procedura specială a adopției, văzută ca „operațiune juridică” complexă (nu ca simplu act sau raport juridic): Natura juridică și procedura specială a adopției, în Dreptul nr. 2/1993, pp. 31-43 (în colaborare cu Marieta Ronea)²⁶.

În al treilea rând, nu trebuie uitate lucrările despre importanța drepturilor omului și a Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale de la Roma (1950) și la care România va deveni parte abia din 1994, precum studiul intitulat, sugestiv, Convenția europeană și impactul acesteia asupra sistemului juridic român, în Dreptul nr. 10-11/1994, pp. 3-10 (în colaborare cu Cristiana Irinel Stoica).

In fine, dar nu și în ultimul rând, trebuie, de asemenea, specificat studiul rezervat problemei valorii constituționale a libertății de a contracta: Libertatea contractuală și dreptul constituțional, în Dreptul nr. 7/1995, pp. 8-12 (în colaborare cu Victor Babiuc).

Revenind la articolele și studiile selectate de autor pentru prezentul volum, acestea sunt structurate după un criteriu dublu – tematic și cronologic –, în trei părți sau secțiuni principale [I. **Delimitări teoretice**; II. **Drepturi reale principale**; III. **Obligațiile civile**], ținând seama de tematica lor specifică, pe de-o parte, și de data apariției acestora în diverse publicații și lucrări colective, pe de altă parte.

Toate articolele și studiile juridice, cum am menționat deja, au fost atent și ingenios alese de autorul însuși, cu scopul (subînțeles) de a ilustra și marca nu numai formarea și evoluția gândirii sale juridice, de matrice civilistă, ci și, aș îndrăzni să spun acum, pentru a surprinde și releva însăși dialectica acestei gândiri originale, cu totul remarcabile, în toate cele trei mari domenii ale dreptului semnalate: filosofia și teoria dreptului (civil), dreptului bunurilor și dreptului obligațiilor.

Să vedem ce conțin cele trei părți și cum s-a dezvoltat și conturat concepția juridică a prof. STOICA asupra acestor trei teme fundamentale și care este poziția adoptată în anumite chestiuni juridice realmente dificile sau de mare subtilitate.

B. Partea I. Delimitări teoretice

Est iuris prudentium solum ius civile interpretare aut facere? Este de datoră (competența) civilistilor să interpreteze dreptul civil sau mai degrabă să-l elaboreze?

Această dilemă, nici în prezent depășită sau rezolvată, a primit răspunsuri și rezolvări diferite de-a lungul veacurilor.

Dacă, *ab origine*, așa cum arată Pomponius, în celebrul său Enchiridion, dreptul civil (*ius civile*) a fost un drept nescris (*ius non scriptum*), fiind creat, elaborat (formulat) și interpretat (explicat) de către jurisconșulți²⁷, iar nu de către puterea legiuitoare, și, constituind, astfel, *verum*,

²⁶ Adopția este „operațiunea juridică realizată prin juxtapunerea unor acte juridice unilaterale care dau naștere raportului de rudenie realizată prin juxtapunerea unor acte juridice unilaterale care dau naștere raporturilor de rudenie civilă, în condițiile legii și între persoanele prevăzute de lege” (V. Stoica, M. Ronea, *Natura juridică și procedura specială a adopției*, în Dreptul nr. 2/1993, p. 33). Cf. art. 451 C. civ. (Adopția este operațiunea juridică prin care se creează legătura de filiație între adoptator și adoptat, precum și legături de rudenie între adoptat și rudele adoptatorului); pentru calificarea adopției, *de lege lata*, ca „operațiune juridică bază pe juxtapunerea unor acte unilaterale de voință”, respectiv un „act unilateral colectiv constituit dintr-un fascicul de declarații unilaterale de voință”, v. M. Avram, *Drept civil. Familia*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 440.

²⁷ Pomponius, *Digesta* 1, 2, 2, 5 («[...] hoc ius, quod sine scripto venit compositum a prudentibus [...] communi nomine appellatur ius civile») și 12 («Ita in civitate nostra aut iure, id est lege, constituitur, aut est proprium ius civile, quod sine scripto in sola prudentium interpretatione consistit [...]»).

proprium ius, iar acest caracter nefiind contestat de Augustus și nici de urmașii săi până la Iustinian²⁸ și în epoca modernă, când jurisconsultilor li s-a smuls acest privilegiu, ajungând să fie monopolul suveranului (puterii publice): *auctoritas, non veritas, facit ius* (Hobbes). În mod firesc, în perioada ulterioară, pentru iluminiști și urmașii lor, pozitiviștii, în frunte cu Kelsen și Hart, numai legea și/sau precedentul judiciar sunt și trebuie să fie izvoare ale dreptului, iar nicidecum doctrina (jurisprudența teoretică), care ar putea fi, cel mult, o sursă zisă „intelectuală” sau „informală” a dreptului. Cu toate acestea, este evident că fără interpretarea și construcțiile jurisprudențiale (doctrinare) nici legiuitorul, nici judecătorul nu sunt în măsură să formuleze cea mai reușită dispoziție juridică sau să pronunțe (și motiveze) cea mai convingătoare hotărâre judecătorească. Mai mult, marile legi și coduri sunt, în realitate, fructul contribuțiilor – directe sau indirecte – ale doctrinei (jurisprudența savantă) și practicii juridice (jurisprudența practică), iar nicidecum „opera” legiuitorului însuși, care doar le formalizează și promulgă pentru a le atribui forță juridică, fapt admirabil punctat și de Portalis: „Codurile popoarelor se fac cu timpul și, deci, la drept vorbind, noi, legislatorii, nu le facem deloc”²⁹. Este și cazul Noului Cod civil, care nu numai că a fost elaborat cu concursul unor doctrinari și practicieni ai dreptului, dar și încorporează, după cum am arătat cu altă ocazie³⁰, numeroase construcții doctrinare și judiciare.

În acest context este firească preocuparea prof. STOICA pentru a se (și a ne) interoga asupra unor concepte fundamentale ale dreptului civil și asupra corelației și aplicării lor efective, fără de care înțelegerea și mai ales aplicarea corectă a acestora în cadrul anumitor instituții ale Codului civil ar fi cu neputință. Concepte precum „buna-credință”, „diligența”, „eroarea”, „dolul (sau viclenia)”, „frauda”, „reaua-credință”, „vinovăția”, cele de „bunuri” (distincte de lucrurile corporale [*res corporales*] și necorporale [*res incorporales*]³¹) și „puterea de reprezentare” sau noțiunea proteiformă de „terți” abundă în textele noului cod, de multe ori cu înțelesuri diferite și fără ca acestea să fie ușor de descifrat. Nu este, desigur, o noutate și nici ceva propriu dreptului, în speță, dreptului civil, ci este problemă comună oricărui domeniu al științelor naturale, filosofiei, religiei sau politicii ori sociologiei, spre exemplu, cum, pe bună dreptate, atrăgea atenția și Hannah Arendt, apropo de conceptul de „violență”³², sau, în domeniul dreptului, Alvaro D’Ors,

²⁸ Cf. F. Gallo, *La «legum permutatio» giustiana, rivoluzione giuridica ignorata della nostra tradizione. Introduzione al tema*, in AA.VV., „Estudios jurídicos en homenaje al profesor Alejandro Guzmán Brito” (P.-I. Carvajal, M. Miglietta, eds.), II, Alessandria, 2011, p. 527 sqq.

²⁹ „Les Codes des peuples se font avec le temps; mais, à proprement parler, on ne les fait pas” (Portalis, *Discours préliminaire sur le projet du Code civil*, in J.-E.-M. Portalis, «Discours, rapports et travaux inédits sur le Code civil», publié par vicomte Frédéric Portalis, Joubert, Libraire de la Cour de Cassation, Paris, 1844, p. 15, și in Fr. Ewald, *Naissance du Code civil. Travaux préparatoires du Code civil*, Flammarion, Paris, 2004, p. 48).

³⁰ M. Nicolae, *Introducere (Scurte considerații asupra Noului Cod civil)*, cit. supra [nota 24], nr. 25 sqq., p. CIII sqq.

³¹ Cf. art. 535 C. civ. (Sunt bunuri lucrurile, corporale sau necorporale, care constituie obiectul unui drept patrimonial). Distincția gaiiană (v. *Gaii Institutiones* II, 12-14: «*Quaedam præterea res corporales sunt, quaedam incorporales. Corporales hæc quæ tangi possunt, velut fundus, homo, vestis, aurum, argentum et denique alie res innumerabiles. Incorporales quæ iure consistent, sicut hereditas, ususfructus, obligationes quoquo modo contractæ [...]*») a fost și este fecundă mai ales pentru teoria modernă a patrimoniului (*universitas iuris*), fiind preluată de legiuirile și codificările moderne, rămânând valabilă și astăzi [v., de ex., M. Beghini, I. Zambotto, *Res corporales e res incorporales: radici romane e sviluppi contemporanei di una bipartizione*, in Teoria e storia del diritto privato nr. XVII/2023, p. 1 sqq., disponibil și în versiunea engleză la adresa <https://romatrepress.uniroma3.it/wp-content/uploads/2023/02/1.RES-CORPORALES-AND-RES-INCORPORALES.pdf> (ultima accesare: 20 mai 2023), împreună cu aparatul critic acolo citat].

³² H. Arendt, *Sulla violenza* (1970), Ugo Guanda, Parma, 1996, pp. 37-43, *apud* A. Argenio, *L’iniziatore di nuovi inizi: una riflessione su Hannah Arendt*, in *Etica & Politica/Ethics & Politics*, X, 2008, 1 (Monographica: Hannah Arendt: Past and Present/Passato e Presente), p. 94. «Credo che sia piuttosto triste è [...] constatare che la nostra

despre cuplul *auctoritas/potestas*³³, sau, *in fine* – pentru a mă limita, aici, la trei exemple care ar putea fi socotite, de altfel, emblematice –, Jacques Maritain, apropo de conceptul de „suveranitate”³⁴.

terminologia non fa distinzione tra certe parole chiave come “potere”, “potenza”, “forza”, “autorità”, “violenza”, ciascuna delle quali si riferisce a fenomeni diversi e distinti [...] Quello che c'è sotto non è soltanto una questione di linguaggio poco accurato. [...] C'è un fermo convincimento. [...] Non sono altro che parole per indicare i mezzi attraverso i quali l'uomo domina sull'uomo; sono considerati sinonimi perché hanno la stessa funzione» (*ibidem*, p. 39). Pentru versiunea engleză, originală, v. H. Arendt, *On violence*, Harcourt Brace Jovanovich, Publishers, San Diego – New York – London, 1969, *specialiter* p. 48 [«I think, a rather sad reflection on the present state of political science that our terminology does not distinguish among such key words as „power”, „strength”, „force”, „authority” and, finally, „violence”-all of which refer to distinct, different phenomena and would hardly exist unless they did. (In the words of d'Entreves, “might, power, authority: these are all words to whose exact implications no great weight is attached in current speech; even the greatest thinkers sometimes use them at random. Yet it is fair to presume that they refer to different properties, and their meaning should therefore be carefully assessed and examined... The correct use of these words is a question not only of logical grammar, but of historical perspective.”) (...) Power, strength, force, authority, violence-these are but words to indicate the means by which man rules over man; they are held to be synonyms because they have the same function»].

³³ Pentru marele romanist, istoric și teoretician spaniol al dreptului, partizan convins al realismului juridic [«Derecho es aquello que aprueban los jueces (*ius est quod iudex dicit*)»/«Derecho judicial es el derecho»; Al. D'Ors, *Principios para una teoría realista del derecho*, in Anuario de Historia del Derecho Español 24 (1953), p. 301 sqq.], *auctoritas*, este «saber socialmente reconocido (cunoașterea socialmente recunoscută)» în timp ce *potestas* este «poder socialmente reconocido (puterea socialmente recunoscută)» (Al. D'Ors, *Auctoritas-authentia-authenticum*, in Apophoreta Philologica. Homenaje a Fernández Galiano, Estudios Clásicos, 88 (1984), p. 375 sqq.), astfel că nu pot și nu trebuie confundate, cum s-a întâmplat, din nefericire, odată cu venirea lui Augustus la putere și sfârșitul republicii romane (cu privire la teoria orșiană asupra raportului *auctoritas/potestas* în dreptul roman, v., *in extenso* și *specialiter*, R. Domingo, *Auctoritas*, Editorial Ariel, S.A., Barcelona, 1999, p. 51 sqq.). În legătură cu profunza criză actuală, de origine și natură politică, a conceptului de „autoritate” (*auctoritas*), fără echivalent în Grecia antică și distinct de cel de „putere” (*potestas, imperium*), v. *particulariter*, H. Arendt, *Între trecut și viitor. Opt exerciții de gândire politică*, Ed. Antet, București, 1997, p. 97 sqq., pentru care „[caracteristica] cea mai frapantă a celor ce sunt în autoritate este că nu au putere” (*ibidem*, p. 130), unde citează și pe Cicero (*De Legibus*, 3, 12, 38: «*Cum potestas in populo, auctoritas in senatu sit*»), iar cu privire la valențele acestui concept original, v. Al. Kojève, *Noțiunea de autoritate* (Cuvânt-înainte de François Terré), trad. Dumitru Țepeneag, Ed. Tact, București, 2012. Distincția dintre *auctoritas* și *potestas* ar trebui deci recuperată, fiind utilă nu numai în plan politic, ci și juridic. De ex., dat fiind faptul că *auctoritas* se dobândește, în timp ce *potestas* nu se dobândește, ci întotdeauna se delegează, chiar dacă astăzi judecătorul este delegat (abilitat) să înfăptuiască justiția (*iussum iudicandi*), în numele statului, care a monopolizat cvasicomplet această funcție, hotărârea judecătorească, spre pildă, este și rămâne, esențialmente (naturalmente), un act de autoritate, de știință și pricepere juridică, de înțelepciune juridică (*prudencia iuris*) a judecătorului, iar nu act de putere (*potestas imperandi*), i.e. de simplă voință a acestuia (*voluntas imperandi*) [și, de aici, hotărârea judecătorească se bucură, naturalmente, de „autoritate de lucru judecat (*auctoritas rei iudicatae*)” (*res iudicata ius facit inter partes; rebus iudicatis standum est* [Ulpianus, *Digesta* 38, 2, 12, 3]; *res iudicata pro veritate accipitur*), iar nu de „putere de lucru judecat”; cf. art. 430-432 C. pr. civ.]. În această optică, la nivel conceptual (și nu numai) sintagme precum „autoritatea statului” (ori „stat autoritar”), în sfera dreptului constituțional sau administrativ, ori „puterea lucrului judecat” (în loc de „autoritatea lucrului judecat” sau, pur și simplu, „lucru judecat”/*res iudicata*), în sfera dreptului procesual, nu sunt doar simple barbarisme, ci monstruoziități juridice impardonabile și, evident, intolerabile, cel puțin la nivel științific și doctrinar.

³⁴ După Maritain, conceptul de „suveranitate”, care are corespondent roman în cuvântul „*maiestas*”, iar nu în „*suprema potestas*” (lat., *ad. litt.*: „autoritatea guvernantă cea mai înaltă”), a fost și este ambiguu, putând semnifica, în chip originar și autentic, două lucruri: 1°) „un drept la independența supremă și la o putere supremă, care este un drept *natural* și *inalienabil* (Un droit à l'a suprême indépendance et au suprême pouvoir qui est un *droit naturel* et *inaliénable*)”; 2°) „un drept la o independență și la o putere care în sfera lor proprie sunt supreme *in mod absolut* sau de o manieră *transcendentă*, iar nu doar *în chip relativ* sau ca aparținând *părții cei mai înalte* dintr-un întreg (Un droit à une indépendance et à un pouvoir qui dans leur sphère propre sont suprême *absolument* ou d'une façon *transcendante*, non pas *relativement* ou comme appartenant à la *partie la plus haute* dans le tout)” [J. Maritain, *L'homme et l'État* (préface de Paul Valadier), Desclée de Brouwer, Paris, 2009, p. 56]. Or, suveran, în sensul originar și adevărat al termenului, nu poate fi decât Dumnezeu, iar nicidecum un monarh, stat sau un popor, deoarece niciunul nu se poate bucura de o putere absolută nici pe plan extern, nici pe plan intern, astfel că acest concept, fiind iluzoriu și neinteligibil, ar trebui înlăturat din vocabularul politic și juridic împreună cu termenul său pereche, cel de „absolutism” (*ibidem*, p. 66). Cu toate acestea, se știe, constituțiile contemporane, precum cea română din 1991,

In concreto, în primul rând, pe lângă preocuparea continuă de a demonstra succesul noii „legi civile fundamentale” (C. Bîrsan) la 10 ani de la intrarea în vigoare a Noului Cod civil, printr-un articol intitulat – inspirat și sugestiv – „10 ani de la intrarea în vigoare a Codului civil. Învingerea scepticismului”³⁵, prof. STOICA a urmărit, în mod constant, să ilustreze și să explice, în termeni concreți, construcția juridică a așa-numitului «spațiu de libertate a persoanei»³⁶, ale cărui elemente principale sunt cele trei categorii (prerogative) juridice fundamentale de „drepturi subiective”, „libertățile speciale” și așa-numitele «puteri speciale», precum „puterea de reprezentare”, înțelese ca „prerogative juridice”, de drept public sau de drept privat, ce „sunt exercitate fie exclusiv, fie în principal în interesul altei persoane, iar nu în primul rând în interesul propriu al titularului lor, cum se întâmplă în cazul drepturilor subiective și al libertăților speciale”³⁷. „Ideea de putere (de voință juridică) – observă același autor – este inclusă și în noțiunea dreptului subiectiv, dar numai pentru realizarea interesului propriu și fără o intruziune în sfera libertății pozitive a altei persoane”³⁸, cu mențiunea – importantă – că „[p]uterile speciale nu sunt doar elemente de construcție a spațiului de libertate al persoanei care este titularul lor, ci și intruziuni în spațiul de libertate pozitivă al persoanei în interesul căreia sunt exercitate în mod exclusiv sau principal”³⁹.

Încercând o definiție sintetică, în opinia eminentului civilist, *puterile speciale în dreptul privat sunt acele „elemente de construcție a spațiului juridic de libertate a persoanei, acordate, de regulă, în cadrul unor raporturi juridice orizontale, prin act juridic, prin lege sau prin hotărâre judecătorească, pe care titularul lor le exercită, în mod exclusiv sau în principal, în interesul altei persoane, sub control judiciar, pentru deturnare de putere, depășirea prerogativelor juridice încredințate, neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a acestora, având caracter **determinat prin obiectul și prin cadrul lor de exercitare, personal, relativ și, de regulă, indisponibil, fiind protejate de dreptul obiectiv prin mijloace specifice**”⁴⁰. Astfel definite, rămâne, cred, cel puțin problema elaborării unui concept unic de putere juridică, ca prerogativă juridică specială, deoarece de esența puterii este voința de a comanda (*imperium, dominium servorum, patria potestas* etc.)⁴¹, iar nu simpla voință juridică (ori posibilitatea juridică de a acționa, *alieno nomine* și chiar *proprio nomine*), acest lucru fiind, în prezent, specific puterilor publice (ex.: puterea de a legifera) și, în mod excepțional, puterilor private (ex.: puterea disciplinară exercitată de patron asupra angajaților sau cea specifică organismelor de conducere ale ordinilor profesionale sau, eventual și după analiza și discuțiile necesare, așa-numitele «drepturi potestative», cunoscute și*

---

vorbesc de „stat suveran” [art. 1 alin. (1)], respectiv de „suveranitatea națională” (a poporului român) [art. 2 alin. (1)], de unde și dilema dacă suveranitatea aparține statului sau poporului român?!

³⁵ Vide V. Stoica, *10 ani de la intrarea în vigoare a Codului civil...*, cit. *supra* [nota 19], pp. 17-30, respectiv pp. 41-54 (*hoc vol.*); adde, *Idem*, *Noul vechi Cod civil*, cit. *supra* [nota 8], pp. XI-XIII.

³⁶ Pentru această construcție juridică, în formă sintetică, v. *specialiter* V. Stoica, *Dreptul material la acțiune în materia drepturilor reale principale*, în RRDP nr. 4/2018, pp. 17-34, respectiv pp. 55-93 (*hoc vol.*).

³⁷ V. Stoica, *Despre puterea de reprezentare*, în RRDP nr. 2/2019, p. 29, respectiv p. 236 (*hoc vol.*). Cu privire la noțiunea juridică de putere („denaturată”, în opinia noastră) și aplicațiile ei în dreptul privat, v. și R. Rizoiu, *Oglinzi paralele: Este puterea de reprezentare o veritabilă putere?*, *ibidem*, p. 89 sqq.

³⁸ V. Stoica, *op. ult. cit.*, p. 29.

³⁹ *Ibidem*, pp. 29-30, respectiv p. 236 sqq. (*hoc vol.*).

⁴⁰ *Ibidem*, p. 31, respectiv p. 236 (*hoc vol.*).

⁴¹ Aspect ignorat, din păcate, și de mine însumi, când am definit puterea în termeni moderni, în conformitate cu concepția roubieriană, drept „posibilitatea de a acționa în numele și pe seama altuia” (M. Nicolae, *Drept civil. Teoria generală*, vol. II, *Teoria drepturilor subiective civile*, Ed. Solomon, București, 2018, nr. 15a, p. 26). În realitate, se pare, posibilitatea de a acționa în numele altuia nu este de esență puterii, ci este o notă distinctivă secundară (și complementară) a acesteia.